

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilno avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse pise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovarisa
v Idriji.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarish izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 10.— K
pol leta 5.— „
četrt leta 2.50 „
posamezne številke po 20 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 15 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 14 h
„ „ „ dvakrat . . . 12 „
„ „ „ trikrat . . . 10 „
za nadaljna uvrščenja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani.

Poština hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Slika s Koroškega.

Mnogo smo že pisali o šolskih razmerah na Koroškem, a niti enkrat nismo mogli napisati vesele besede. Koroškim Slovincem se godi tako, kakor da žive kje v tuji deželi, kjer ne poznajo zakona o enakopravnosti. Slučaj, ki ga imamo v mislih danes, je tale:

Za slavne vlade deželnega predsednika Heima je bil imenovan šolskim nadzornikom — meseca novembra 1908. — za Velikovski kraj Socher. Posebnih zaslug mu ne moremo očitati, to pa je vztrajno trdil ves čas, da je rodom Nemec. Mi tudi ne bomo preiskovali, kako daleč sega nemško pokoljenje Socherjevo. To je v tem primeru postranska stvar. A imamo obračun s to osebo v drugem oziru. On je dobil nadzorniško mesto pod pogojem, da napravi izpit iz slovenščine, zakaj vsak učitelj na utrakvističnih šolah, oziroma nadučitelj mora biti sposoben za pouk v obeh deželnih jezikih. Socherju seveda ni treba tega. On se že nauči za silo slovenščine od učiteljev; saj znajo nekateri slovenščino prav imenitno. Ker pa zatira slovenske učitelje, pa mu ti niso vdani, pa se bo morda Socher učil slovenščine od šolarjev. Socher sam govori nekačo slovensko narečje, ki ni doma ne v Zili, ne v Rožni, ne v Podjuni. Če slišiš to kolobocijo, meniš — da imaš pred seboj kako nemško kuharico, zaslužbeno par mesecev v Ljubljani. Za tako slovenščino ga gotovo ne zavida noben pošten Korošec. Seveda, ker smo mi Slovenci manjvredna klada — saj nas je Lemisch, član deželnskega sveta, v deželnem zboru tudi šolskega imenoval — potem tudi Socherju ni treba izobraževati se v slovenskem jeziku. Deželni šolski svet pa je tudi pod Hein-Metnicevo komando odpustil Socherju izpit, seveda je to samo formalna stvar, če že v popolnoma slovenskem okraju nadzornik pozna sredstvo za občevarjanje z mladino, ali ne! Ne res, glavna stvar je pipa, pivo in Naglova politika, in pa morda, da se malce ustreza celovškemu Volksratovcem i. dr. Mi pišemo zdaj leto 1913., a gospod Socher še ni napravil izpita iz slovenščine. Potem pa še tisti hi-

navec Dobernig piše, da je odveč govoriti o — koroški Turčiji, zakaj Slovincem da se prav dobro godi, samo hujškači da delajo zgago na Koroškem. Mi pa zahtevamo od Socherja, naj napravi izpit, ali pa naj gre rakom zvižgat.

Vsekakor je tudi ta slučaj značilen za naše šolske razmere. Medtem, ko se naši diplomati v vsi silo zavzemajo za šole v Albaniji, ne vidijo neznosnih razmer doma. Tako delajo s Slovani sploh in s Slovinci posebej v XX. stoletju, v stoletju kulture!

Slovenci na letovišča na Koroško.*

Slovenski svet ti si krasan!

Le malo dežel je v Alpah, ki bi se glede lepote mogle kosati s Koroško! Lepa je Svica, lepa sta Tirolska in Francoska, toda vsega, česar ti nudi narava tam, vidiš tudi lahko v tužnem Korotanu, posebno v slovenskem delu! V tem oziru ga lahko nazivamo »rožni« Korotan in opravičeno je ime »Rožna dolina«. Ne bomo razmotrivali odkod prihaja to ime. Zadoštuje nam, da je dolina res rožna, o čemer se lahko uveri vsakdo.

Ne samo mogočno gorovje, ki utešuje želje hribolazca, tudi mična jezera krasijo naše doline! Ni treba posebej pripočati hribolazcem raznih vrhov, ker znani so dobro vsakemu! In mična jezera? Vkljub velikemu slovesu Vrbskega jezera širom Evrope se naši slovenski letoviščarji le malo ali sploh nič ne brigajo zanje! Je pač žalostno dejstvo, da domačini ne vedo ceniti svojega blaga in krasote svoje zemlje. Vkljub vsej njeni veliki zanimivosti se mu zdi prevsakdanja in prepušča jo rajši tujcu v občudovanje!

Tako videvaš po leti ob Vrbskem jezeru, med obilico letoviščarjev le malokateriga Slovenca, četudi leži jezero v popolnoma sloven. kraju. Preskrbljeno

* Slovenske liste prosimo, da bi po možnosti ponatisnili ta poziv.

Dopisniki.

je za hotele in primerna stanovanja, kakor pač boljših tudi drugod ni. Seveda niso podjetja v slovenskih rokah, ali temu je tako tudi drugod. Vrbsko jezero je veliko bolj znano med tujci, posebno Nemci, nego med Slovinci! Slovenec seveda hoši na letovišče kam na Laško ali Nemško, v Svico, na Tirolsko itd., v kraje, ki niso prav nič lepši in tudi ne nudijo več nego naša slovenska domovina. Tudi Baško jezero ne zaostaja za Vrbskim, kar se tiče lepote ali prometa, samo da ni tako obsežno. Priporočljivo bi še bilo tudi Klopinski jezero na Spodnjem Koroškem, kjer je za tujce ravno tako vse najpripravnejše urejeno in ne drago! Žalibog, da ni nikjer najti Slovencev-letoviščarjev!

Lahko bi našli še veliko lepih krajev, kjer se mnogo skrbi za tujce, v Beli pri Železni kaplji, v Tolstem Vrhu pri Guštanju in Kotljih istotam, v Rablju v Kanalski dolini itd. Da so naši slovenski kraji, oziroma da je slovenski del Korotana res lep, o tem nam govori ogromno število tujcev — Nemcev, ki prihajajo redno vsako leto! Čehi so edini med Slovani, ki so dokaj zgodaj spoznali krasoto slovenskega Korotana. Postavili so pod Grintavcem takoimenovano »Češko kočjo« in vsako leto prihaja veliko Čehov na Jezersko pod Grintavec. Jezersko pa še ni najlepši kraj Koroške. V Rožni dolini, ob Vrbskem jezeru, v Kanalski dolini vidiš še veliko lepših mest! Žal, da Čehi ne zahajajo tudi drugam in se bolje ne seznanjajo z našo Koroško. Da se slovenski letoviščarji tako izogibajo Koroške, temu utegne biti vzrok politično razmerje med prebivalci. Toda o tem se vendar na letoviščih ne opaža toliko in gotovo ni tehten vzrok!

Dohajanje slovenskih letoviščarjev bi imelo veliki pomen za narodni razvoj med koroškimi Slovinci! Ljudstvo bi spoznalo, da niso vsi tujci samo Nemci, marveč da so tujci tudi Slovinci, da so ljudje na svetu, ki govorijo isti jezik kakor zatirani koroški prebivalci sami. Tako pa vidiš v najlepših krajih same nemške tujce, kar vpliva neposredno na domačine, ki se polagoma navzemajo nemškega duha. Na ta način se ponemčujejo počasi in sigurno

naravno lepi kraji, kakor to opažamo ravno ob Vrbskem jezeru! — Zaradi tega tudi nemška narodna obrambna društva posebno podpirajo delovanje društva za tujski promet, takoimenovani »Fremdenverkehrsvereine«. Poznajo pač veliko važnost takega delovanja.

Hvaležno delo »Sl. plan. društva« bi bilo, ako bi akcijo glede tujskega prometa, oziroma letoviščarjev vzelo v svoje roke ter bi s tem nekako zajezilo pomembno delo »Fremdenverkehrsvereine«! S tem, da prihajajo nemški tujci v naše kraje, nastaja tudi potreba po nemških napisih, na kažipotih, gostilnah in trgovinah! Slovenec je pač mojster v prilagodenju k tujinstvu. Tako skrbi torej tudi tujski promet za to, da popolnoma slovenski kraj dobiva nemško lice, in tujec ima vtisk, da se nahaja sredi nemškega raja!

Ne samo zaradi lepote dežele je vredno hiteti na Koroško! Tudi v zgodovinskem oziru nudi Koroška marsikaj! Tu se lahko zamisliš v lepe, starodavne čase gospostva slovenskih knezov — na »Gospodstvem polju« blizu Celovca — ter gradiš v duhu mesto Virunum istotam! V glavnem mestu si lahko ogledaš razne izkopine tega kraja. Tudi v Podjuni dolini najdeš mnogo izkopin, kakor n. pr. pri »Sv. Hemi« blizu Klobasnice, kjer je stal tempel boginje June in kjer je še videti razvaline močnih gradov poznejših časov, kakor »Hudi grad«, »Zinec« itd.

Potnik more občudovati razne narodne noše v Rožni ali Zilski dolini ter si tudi obenem ogledati stare narodne igre (ples pod lipo pri Ziljanah). Prilike je tudi za proučevanje starih slovenskih narečij, kakor Podjunskega ali Ziljskega. Korotan nudi torej dovolj vsakomur, ki se zanima!

Slovinci onstran Karavank! Prihajajte k nam v naš lep Korotan, dokler je še v naših rokah! Čemu naj je predor Karavank? Marli v to, da se lažje dozida nemški most do Adrije? Ne, ne! Krepi naj marveč osamljeni slovenski Korotan, ki nudi izletniku tudi mnogo užitka in razvedrila!

LISTEK.

Tovarišu Fran Kalanu v spomin.

Kdo je mislil na to! — Prišlo je s hitrim koraki — mnogo prerano je prišlo — prezgodaj Te je ugrabila bela žena. Niso se še uresničile Tvoje želje, ne izpolnili Tvoji upi, a že si moral zapustiti dolino solz ter se prěseliti v kraj veselja in plačila, ki ga tu na tem svetu nisi prejel. Tam se ne loči bogatin od siromaka, ne odlikovani od zatiranega.

S težko roko nas tepe bridka usoda, a ni ga angela rešilca, dokler se nas ne spomni smrt, češ, tu zdihuje še eden v bedi pod težkim jarmom — rešim ga.

Nismo pričakovali te ure — a prišla je — da, prekmalu.

Ob znožju sivih gorenjskih velikanov Ti je tekla zibel. Usoda pa Te je prestavila daleč od ljubljenskih krajev. Ni čuda torej, da so bile Tvoje misli in želje:

Nazaj v planinski raj!

Želel si:

Dajte mi planine moje . . .

Saj jaz planin sem sin!

Ni se Ti ta vroča želja izpolnila, prej si moral izpiti kupo grenčice do dna.

V počitnicah sva se ločila s trdnim nado, da se snideva v lepem Gorenjski, a prišlo je drugače.

Svet ni imel v srcu usmiljenja do učitelja trpina — in tudi sedaj ga nima. To bridko resnico občutimo vsi. Kogar usoda tako sovraži, da ga vzgoji za učitelja, temu je pač odmerila največjo kupo trpljenja.

Le malo jih je, ki jim je dovoljeno boljše življenje ob zlati skledi.

Tako životarimo in ne znamo ne dneva ne ure, niti ne vemo, kateri bo prvi, ki pride za teboj v boljše življenje. Kdo ve?

Šofer skrbi za svoj voz prav po očetovski, ga maže in mu priliva, da ne opeša na potu.

A naš šofer? Ta nima srca, igra se z našim življenjem kakor paglavca z metuljem. S kruto roko nas odriva ter nam ne privošči niti življenjskih pogojev; saj smo samo učitelji, ki moramo takoj ob vstopu v življenje z eno nogo v črno jamo.

Vkljub trpljenju in bedi si ohranil svoj značaj neomadeževan, in takega želimo ohraniti tudi mi.

Prezgodaj — dragi tovariš — Te je odtrgala usoda od Tvoje družine, ki žaluje za očetom, prerano si moral zapustiti krog tovarišev sotrpinov, a Tvoj duh bo

živel i sedaj med nami, ki Ti ob slovesu želimo:

Dolgo naj živi Tvoj spomin!

Josip Gorišek.

Razvoj slovenskega knjižnega jezika v jugoslovansko smer.

Poedinci so se upirali, a niso nič opravili. Jezik se je razvijal in se razvija v jugoslovansko smer.

Ta razvoj pa se ne tiče oblik, ampak jezikovne vsebine, besednega zaklada. Treba ti je le malo se ozretj po dnevnem tisku in brž se boš uveril o tem.

V mnogih slučajih imamo nekake dublete, t. j. za isti pojem dvoje sinonimnih izrazov, eden je bolj samoslovenski, drugi pa je obenem srbohrvaški, in ta-le zadnji se pri nas rabi bolj v poeziji, dočim služi prvi v prozi; n. pr.: streha-krov; jokati-plakati; strup-otrov; rešitev-spas; prsi-grudi; suženj-rob; jeza-gnev; tolažiti se-tešiti se; nepremagljiv-neodoljiv; deklica-devojka; obrekovalec-klevetnik; barva-boja (trobojnica); prostost-svoboda. . .

Za poetom pride govornik in člankar. Prav značilen je v tem oziru jezik v Finžgarjevem romanu »Pod svobodnim

solncem«; tam čitamo v I. delu: vojniki (76), slavulj (249), odoleti, oklevati (obotavljati se, 78), opasen, požuriti se, (31), jadtiti se (156); — v II. delu: otrovan (15), vzrujanost (52), skiniti šlem z glave (182), zločest (227), dragulj (165), zmija (293). Tu je omeniti tudi vokative moških samostalnikov, kakor: Radovane! Iztoče! stotnič! gospodare! godče! starče! — Stritar je rabil v predodu »Mrtvskega ženina« (Dvořak) dosledno košulja = srajca.

V tej zvezi lahko omenimo še, kako prehajajo srbohrvaška reka, pogovoril in reki v naš jezik; n. pr. se pogostoma pri nas citira: »Za krst častni i slobodu zlatnu!« — »Zora puca, bit će dana.« — »Svaka sila do vremena.« — »Uzdaj se u se i u svoje kljuse!« — Tudi: »Tuje poštu, svojim se diči!« — »za obšjeniti prostotu.« — »Pa mi smo ljudi.« — »Bogme.« (»Veda« II., 598), »bogami.«

Drug paralelizem je ta, da imamo isto besedo v slovenski in v srbohrvaški obliki in da se srbohrvaška oblika rabi za preneseni pomen; na pr.: člen-član; prepad-propadem. Sokolska »župa«. Zložen-sloga, složen (tudi glagol: »Narodnosti so se složile«. Knaflič v »Jugosl. vprašanju 47).

Mnogo besed je, ki jih poznamo bolj iz srbohrvaškega knjižnega jezika nego iz